

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) [www. economy.nayka.com.ua](http://www.economy.nayka.com.ua) | № 1, 2021 | 28.01.2021 p.

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.1.108](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.108)

УДК 339.97: 331.56

*I. А. Островський,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки,
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків
ORCID ID: 0000-0002-7444-2560
К. А. Волковська,
студентка, Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків
ORCID ID: 0000-0002-4142-5764*

ЗОВНІШНІ ШОКИ ТА ПРОБЛЕМИ МОЛОДІЖНОГО БЕЗРОБІТТЯ

*I. Ostrovskyi
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate of the Department of Economic Theory and International Economics ,
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv
K. Volkovska
Student, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv*

EXTERNAL SHOCKS AND PROBLEMS OF YOUTH UNEMPLOYMENT

У статті розглянуто особливості впливу пандемічного шоку на стан сучасного молодіжного ринку праці. Здійснено класифікацію основних економічних шоків. Обґрунтовано актуальність подальших досліджень впливу зовнішніх збурень на соціально-економічні параметри розвитку окремих країн і світу в цілому. Досліджено поширений негативний вплив сучасної пандемії Covid-19 на стан працюючої та безробітної молоді. Проаналізовано специфіку нестабільної зайнятості молодих людей та прогресуючу прекарізацію їх праці. Підкреслено необхідність додаткової підтримки молоді на ринках праці як форму соціальної інклюзії. Узагальнено досвід країн ЄС щодо сучасних форм розширення інклюзивного середовища завдяки розробці національних програм підтримки зайнятості молоді. Відзначено провідну роль процесів цифровізації для залучення молодих людей до широкого кола суспільних проблем. Наведено країні закордонні практики стимулювання молодіжної зайнятості під час пандемії. Проаналізовано статистичні дані щодо безробіття різних вікових груп української молоді. Узагальнено особливості молодіжного ринку праці в Україні.

The article considers the peculiarities of the impact of pandemic shock on the state of the modern youth labor market. The purpose of this article is to highlight the features of youth unemployment during the pandemic shock and to identify areas and ways to mitigate its effects. The consequences of shocks are due to unexpected and stochastic processes. They affect the course of economic processes with the violation of the achieved balance sheets and contracts. The Covid-19 pandemic

shock is exogenous to the world economy. He combined a system of medical, psychological, economic, financial and social consequences. Pandemic shock accelerates the precarization of youth employment. Processes in the youth labor market are exogenous and endogenous in nature. Awareness of current problems of youth unemployment should be based on social inclusion. Such practices facilitate the transition from school to work in the enterprise. The spread of digitalization processes contributes to the creation of an inclusive environment and the development of national programs to support youth employment. Within the framework of anti-crisis measures aimed at helping young people, the following main areas can be identified: education, employment, support for vulnerable groups and information support. Measures to support the field of education are aimed primarily at changing the educational process, the active use of distance technologies. Unresolved problems in the field of youth employment lead to the loss and deterioration of the quality of labor potential of the state. In general, youth unemployment in Ukraine is characterized by certain features. Thus, higher unemployment rates are observed among young men and people living in rural areas. The youth employment segment in Ukraine is characterized by a low level of economic activity of the youngest age group; high unemployment, which is declining in older age groups; structural imbalance between labor supply and demand; significant level of informal employment. State measures for the employment of young people should be seen as an important form of social protection for this category of citizens. Improving the areas of youth employment requires a shift of priorities from guaranteed provision of the first job to the general coordination of youth employment policy and public policy in the labor market. To increase preparedness for future shocks and risks, we need to focus on the transition to innovative development, progressive digitalization and an inclusive society.

Ключові слова: зовнішні шоки, пандемія, молодіжне безробіття, прекаріат, соціальна інклюзія, цифровізація.

Keywords: external shocks, pandemic, youth unemployment, precariat, social inclusion, digitalization.

Постановка проблеми. «Чорний лебідь» пандемії COVID-19 багатобічно вплинув фактично на всі суспільні проблеми. Маючи особливі причини виникнення і розповсюдження, пандемія наклалася на системні проблеми світової економіки, що були накопичені раніше. Можна констатувати пандемічний зовнішній шок в економіці всіх країн. Цей шок має свої особливості й на ринку праці, зокрема, загострюючи вже наявні проблеми молодіжного безробіття. Водночас відкриваються вікна нових можливостей, що потребують своєчасного теоретичного осмислення. Таким чином, дослідження впливу зовнішніх шоків на молодіжний ринок праці та обґрунтування напрямків їх подолання є актуальними та своєчасними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним питанням молодіжного ринку праці присвятили наукові дослідження Алещенко Л. О., Зленко Н. М., Павленко Н. В., Ярова В. В., Іриневич Ю. В., Капліна А. І., Павлюк Т. І., Соболев В. М., Тютюнникова С. В., Романіка Т. К. [1-7] і багато інших вітчизняних економістів. Узагальнення світового і вітчизняного досвіду регулювання молодіжного ринку праці надано в низці аналітичних записок Національного інституту стратегічних досліджень [8-9]. Але, незважаючи на значну кількість публікацій, питання особливостей та пом'якшення наслідків безробіття молоді потребують подальшого розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є висвітлення особливостей молодіжного безробіття під час пандемічного шокового впливу та визначення напрямків і шляхів пом'якшення його наслідків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теорія економічних шоків почала складатися ще з часів «Великої депресії» 1929–1933 рр. Етапними для поглиблення теорії макроекономічних шоків (збурень) стали світові кризи 1974–1975 і 2008–2009 рр.

Наслідки шоків обумовлені неочікуваними та стохастичними процесами, що впливають на хід економічних процесів з порушенням досягнутих балансів і контрактів. Йдеться про фундаментальні зміни макроекономічних показників, волатильність світових ринків, коливання економічної політики, революційні технологічні оновлення. Результатом шоків є дисбаланси, рецесія, здешевлення активів, погіршення ринкових індикаторів, негативні очікування акторів. Отже, економічні шоки мають непередбачуваний характер і вплив на зміни ринкових та економічних процесів [10].

Усі економічні шоки можна згрупувати за певними критеріями:

- 1) за участю в ринкових трансакціях – попиту і пропонування;
- 2) за сферами дії – технологічні, фінансові, управлінські;
- 3) за структурою – секторальні, міжсекторальні та регіональні;
- 4) за часом – коротко-, середньо- або широкий та довгострокові;
- 5) за особливостями виникнення – ендегенні та екзогенні.

Ендегенні є як макроекономічними за походженням, формами та результатами, так і мікро- та мезоекономічними, обумовленими зрушеннями у бізнес-процесах [11, с. 22].

Екзогенні шоки мають такі форми походження:

- макроекономічні «чорні лебеди» як руйнівні коливання світових ринків;
- катастрофічні природні лиха;
- соціально-політичні конфлікти.

Пандемічний шок Covid-19 за походженням є екзогенним для світової економіки. Він поєднав систему суспільних шоківих наслідків:

- медичних, з дефіцитом ліків, медичних засобів, провалом національних систем охорони здоров'я;
- психологічних, що спричинило стрес і паніку;
- економічних, коли запровадження карантину спровокувало рецесію економіки;
- фінансових з надзвичайними витратами на медичні цілі, підтримку бізнесу та соціальні потреби;
- соціальних, пов'язаних з переходом на дистанційні зайнятості і навчання, звільненням і поверненням мігрантів, поширенням безробіття.

Так, повне або часткове звільнення зачепило 2,7 млрд робітників, або 81% світової робочої сили на початок 2020 року. 1,25 млрд робітників, або 38% світової робочої сили, знаходяться в секторах серйозного зниження виробництва і тому піддаються ризику [12]. Майже 300 млн. осіб від 18 до 30 років у всьому світі або не мають постійного місця роботи, або взагалі є безробітними [4].

Пандемічний шок спричиняє суттєвий вплив на стан і перспективи зайнятості молоді. Для нових учасників ринку праці рецесія Covid-19 приводить не тільки до важкого початку кар'єри, але й до ризику більш низького доходу протягом декількох десятиліть, більш високого рівня злочинності, менш благополучному сімейному життю й, можливо, навіть більш ранньої смерті в порівнянні з тими, кому більше повезло із працевлаштуванням.

Поки світ перебуває в погоні за розробкою ефективної вакцини, директивним органам, що ухвалюють заходи щодо подолання економічної кризи, викликані пандемією, необхідно ужити заходів для полегшення положення саме молоді. У короткостроковій перспективі відповідні заходи можуть включати допомогу в пошуку роботи, стимули для роботи на умовах неповного робочого дня. У середньостроковій перспективі політика соціального забезпечення й підтримки повинна враховувати довгострокові наслідки, особливо для менш освічених верств населення.

Із часу кризи 2008–2009 рр. економісти поглибили своє розуміння довгострокового збитку у зв'язку з початком кар'єри в умовах рецесії. Традиційно економісти вважали економічні підйоми й спади тимчасовим явищем. Однак результати аналізу широких наборів перехресних і динамічних даних із усього миру свідчать про стійкі наслідки спадів для тих, хто виходить на ринок праці під час рецесії.

З'ясувалося, що ті, хто по нещасливому збігу обставин почали кар'єру під час рецесії, мали більш низький дохід протягом 10–15 років після закінчення навчання або довше. Серед менш освічених працівників спостерігаються більш тривалі періоди відсутності роботи й тимчасового збільшення показників бідності. Більш високоосвічені працівники влаштовуються на роботу до роботодавців з більш низькою оплатою праці й потім частково виправляють своє положення, переходячи до роботодавців, що пропонують кращі умови. Дослідження також показали, що представники цієї групи частіше мають більш низьку самооцінку, роблять більше злочинів і більш схильні не довіряти уряду.

Підсумки кар'єрного старту в умовах рецесії не обмежуються рівнем доходів, розміром заробітної плати і якістю робочих місць. Дослідники встановили широкий спектр інших наслідків для соціально-економічного положення й навіть стану здоров'я. Ці наслідки, у свою чергу, можуть впливати на продуктивність працівника, підсилюючи первісний вплив на дохід.

Більш низькі доходи фізичних осіб означають більш низькі сімейні доходи, більш високий рівень бідності і скорочення мотивів вступу до шлюбу.

Встановлено, що рівень смертності серед осіб, що виходять на ринок праці в період рецесії, починає зростати з досягненням 40–45 років. Підвищення рівня безробіття на 3,9 % у період рецесії 1982 року — призвела до зниження очікуваної тривалості життя на 5,9–8,9 місяців. За оцінками експертів МВФ, очікувана тривалість життя для групи осіб, що вступають до ринку праці в 2020 році та зіштовхнулися з рівнем безробіття майже у два рази вище цього показника, скоротиться на 1–1,5 року [13, с. 18].

Пандемічний шок прискорює прекарізацію зайнятості молоді. Широке поширення досліджень прекаріату пов'язане з великою соціально-економічною значимістю й міждисциплінарним охопленням даної проблематики. Нестабільність зайнятості може розглядатися в контексті дисфункцій ринку праці, а також у зв'язку зі зміною інституціональної структури економіки. Відбувся глобальний відхід від моделі наймання працівників на стабільні робочі місця із традиційними відносинами між роботодавцем і працівником.

Нестабільна зайнятість у сучасних умовах може розглядатися в еволюційному контексті як процес руйнування соціального контракту середини ХХ століття, заснованого на довгостроковій зайнятості, соціальним страхуванні й пенсійним забезпеченні за допомогою комбінації державних і приватних пільг.

Дисбаланс на ринку праці, пов'язаний із пропозицією випускників і попитом роботодавців на людський капітал, приводить до горизонтального (працевлаштування на роботу, не пов'язану з областю навчання) і вертикальному (надлишкова освіта) невідповідності робочих місць серед випускників університетів.

Причини дисбалансу на ринку праці носять системний характер і повинні розглядатися у зв'язку із процесами інституціональних і технологічних змін, а також певної соціально-економічної політики. Процеси, що приводять до дисбалансів на ринку праці, мають значну інерційну природу. Наприклад, зміна інститутів або впровадження заходів економічної політики проявляються як дисбаланси через значні тимчасові інтервали.

Процеси, пов'язані із зайнятістю й станом ринку праці, мають екзогенну й ендогенну природу. Ендогенні процеси пов'язані переважно з ринковими й поведінковими факторами, а також укоріненими соціальними цінностями й інститутами. Екзогенні – це більш динамічні процеси, які визначаються економічною політикою й зовнішніми шоками, насамперед, пандемічним. Нестійкість ринку праці в короткостроковому періоді багато в чому пов'язана з екзогенними факторами. Невдала економічна політика може мати й більш тривалі наслідки, якщо внаслідок її проведення змінюється інституціональна структура економіки.

В українських умовах ринкові відносини не можна вважати вкоріненими, і тому інститути, особливо неформальні, сильно далекі від ефективних ринкових ідеалів. Українські ринки праці також піддані викривленням з боку неформальних інститутів, локальних монополій і олігополій часто з боку державних або пов'язаних з ними структур, а також характеризуються відносною нерозвиненістю в порівнянні з розвиненими країнами малого й середнього підприємництва, що гнучко реагує на ринкові зміни. Тому при аналізі нестабільності зайнятості необхідно враховувати українські економічні й інституціональні особливості.

Усвідомлення сучасних проблем молодіжного безробіття має спиратися на підґрунтя соціальної інклюзії. За Індексом соціальної мобільності Всесвітнього економічного форуму у 2020 р. Україна посіла лише 46 місце з 82 країн. Характерно, що з десяти ключових індикаторів, які враховують при обчисленні цього Індексу, найгірші позиції наша держава має саме за інклюзивністю інститутів (79 місце), доступом до технологій (64-те місце) та навчанням упродовж життя (55 місце) [14].

Уряди країн ЄС приділяють увагу активним кваліфікаційним заходам і для молодих безробітних. Такі практики сприяють полегшенню переходу від навчання в школі до праці на підприємстві, набуттю та вдосконаленню кваліфікації персоналу відповідно до галузевих, регіональних та місцевих потреб. Окремо стимулюється поширення дуальної освіти, зокрема, для підвищення привабливості робочих спеціальностей, гнучкості та якості системи професійно-технічної освіти.

Створенню інклюзивного середовища, розробці національних програм підтримки зайнятості молоді сприяє поширення процесів цифровізації. На теренах ЄС одним з лідерів із цифрових державних послуг стала Естонія. Її молоді громадяни ознайомлюються з новими технологіями ще у початковій школі, а для літніх осіб постійно проводяться курси використання цифрових технологій.

В рамках антикризових заходів, спрямованих на допомогу молоді, можна виділити наступні основні напрямки: освіта, працевлаштування, підтримка вразливих груп та інформаційна підтримка.

Велику увагу в багатьох країнах приділяють підтримці освіти та студентів. Заходи для підтримки сфери освіти спрямовані, перш за все, на зміну освітнього процесу, активне використання дистанційних технологій.

Серед світових практик варто відзначити:

- створення додаткових робочих місць для студентів і випускників;
- субсидування роботодавців при прийомі на роботу або на стажування молодих фахівців (Канада, Німеччина);
- податкові пільги при прийомі на роботу молодих фахівців (Франція);
- тимчасові зміни в трудових відносинах, що дозволяють залучати молодих фахівців до більшого спектру робіт (Іспанія, Канада).

Уряди країн звернули увагу на той факт, що молодь набагато охочіше бере участь в активностях, що не насаджуються штучно зверху, а тому сконцентрувалися на інформаційній підтримці та стимулюванні волонтерських рухів.

Багато країн просували цифрові ініціативи для того, щоб залучати молодих людей до формування заходів для відновлення держав в період пандемії.

Деякі країни створили тематичні сторінки, розділи на сайтах державних органів, а також буклети, присвячені всебічній підтримці молодіжної аудиторії в період пандемії. Таку інформаційну політику провели в Канаді, Іспанії, США, Великобританії та Німеччині. Подібні матеріали містять інформацію про заходи, що вживаються, хто може претендувати на допомогу від держави, правила безпеки в період поширення інфекції, телефони психологічного допомоги і т.д.

Невирішеність проблем у сфері зайнятості молодих осіб, чисельність яких складає в Україні чверть від загальної кількості населення працездатного віку, призводить до втрати та погіршення якості трудового потенціалу держави, унеможливорює забезпечення динамічного економічного зростання, посилює соціальну напруженість в суспільстві, призводить до зміни ціннісних орієнтацій у бік поширення тіньової зайнятості.

У цілому для молодіжного безробіття в Україні характерні певні особливості. Так, вищі рівні безробіття спостерігаються серед молодих чоловіків та осіб, які проживають у сільській місцевості (табл. 1).

Таблиця 1.
Рівень безробіття молоді (за методологією МОП) за статтю, типом місцевості та віковими групами у січні-вересні 2020 р., %

Демографічні групи	15 – 24 роки	25 – 29 років	30 – 34 роки
Жінки	18,6	7,4	7,8
Чоловіки	19,8	9,5	8,1
Міські поселення	18,7	7,0	7,3
Сільська місцевість	20,2	11,8	9,4
Всього	19,3	8,6	8,0

*Складено за даними Державної служби статистики України [15]

Сегмент молодіжної зайнятості в Україні характеризується:

- низьким рівнем економічної активності осіб наймолодшої вікової категорії;
- високим рівнем безробіття, який знижується у старших вікових групах молоді;
- структурним дисбалансом між попитом та пропозицією праці;
- значним рівнем неформальної зайнятості.

Збереження низького рівня економічної активності молодого покоління на ринку праці є наслідком поєднання проблем розвитку виробничого сектору української економіки та специфіки молодіжного сегменту ринку праці, зокрема:

- обмежених можливостей працевлаштування за обраною професією,
- недостатньої якості отриманих професійних знань та відсутності практичних вмінь і навичок серед молодих фахівців,
- повільного розвитку молодіжного підприємництва,
- низької дієвості механізмів стимулювання залучення молоді до трудової активності.

Разом з тим, порівняно з іншими віковими категоріями молоді вирізняється довготривалою працездатністю, схильністю до розвитку і творчої діяльності, сприйнятливостю інноваційних змін та високим рівнем мобільності. Тому зниження економічної активності працівників цього віку негативно позначається на загальній продуктивності праці і темпах модернізації економіки.

Висновки. Глобальні пандемічні шоки зумовили скорочення економіки та соціальний стрес. Заходи держави щодо зайнятості молодих людей має розглядатися як важлива форма соціального захисту цієї категорії громадян. Вдосконалення напрямів забезпечення зайнятості молоді вимагає зміщення пріоритетів від гарантованого забезпечення першим робочим місцем до загального узгодження політики у галузі молодіжної зайнятості та державної політики на ринку праці.

Для підвищення готовності до майбутніх шоків та ризиків потрібно зосередитися на переході до інноваційного розвитку, прогресуючої цифровізації та інклюзивного суспільства.

Література.

1. Алещенко Л. О. Молодіжне підприємництво як фундамент розвинутої економічної інфраструктури. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8390> (дата звернення: 19.01.2021).
2. Зленко Н. М., Павленко Н. В., Ярова В. В. Сучасні тенденції на ринку праці в Україні та вплив на них демографічних процесів. *Економіка та держава*. 2020. № 10. С. 56–62.
3. Іриневич Ю. В. Визначення основних тенденцій функціонування молодіжного ринку праці. *Економіка та держава*. 2018. № 1. С. 114–119.
4. Капліна А. І. Молодіжне підприємництво: проблеми та шляхи їх вирішення. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8312> (дата звернення: 19.01.2021).
5. Павлюк Т. І. Стан та проблеми працевлаштування молоді в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8432> (дата звернення: 19.01.2021).
6. Соболев В. М., Мусіюк І. О. Тенденції зайнятості в умовах цифрової економіки. *Бізнесінформ*. 2020. №10. С. 143–148.
7. Тютюнникова С. В., Романіка Т. К. Нестійка зайнятість молоді в умовах панування цифрової економіки. *Молодий вчений*. 2019. № 5. С. 246–250. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/5/54.pdf>
8. Глобальні тенденції і проблеми розвитку освіти: наслідки для України. Аналітична записка. *Сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України*. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1537/> (дата звернення: 19.01.2021).
9. Освіта протягом життя як чинник людського розвитку. Аналітична записка. *Сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України*. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1865/> (дата звернення: 19.01.2021).

10. Reed E. Economic Shocks Definition and Examples. 2020. URL: <https://finance.yahoo.com/news/economic-shocks-definition-examples-221454349.html> (дата звернення: 19.01.2021).
11. Шевченко В.Ю. Економічні шоки пандемії: основні види та наслідки. Причорноморські економічні студії. 2020. Випуск 56. С. 21–27.
12. ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. 2 ed. International Labor Organization. Geneva. 2020. 11 p. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/dgreports/dcomm/documents/briefingnote/wcms_740877.pdf (дата звернення: 19.01.2021).
13. Швандт Г., Вахтер фон Т. Длинная тень неудачного старта. Финансы и развитие. 2020. Декабрь С. 16–18.
14. Global Social Mobility Index 2020. World Economic Forum. 2020. URL: <https://www.weforum.org/reports/global-social-mobility-index-2020-why-economies-benefit-from-fixing-inequality> (дата звернення: 19.01.2021).
15. Безробіття населення (за методологією МОП) за статтю, типом місцевості та віковими групами у 2020 році / Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 19.01.2021).

References.

1. Aleschenko, L. (2020), “Youth entrepreneurship as the foundation of a developed economic infrastructure”, *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8390> (Accessed 19 January 2021).
2. Zlenko, N., Pavlenko, N. and Yarova, V. (2020), “The impact of demographic processes on the economic growth in Ukraine”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 10, pp. 56–62
3. Irynevych, Yu. (2018), “Determination of the main tendencies of functioning of the youth labor market”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 1, pp. 114–119.
4. Kaplina, A. (2020), “Youth entrepreneurship: problems and solutions”, *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8312> (Accessed 19 January 2021).
5. Pavlyuk, T. (2020), “State and problems of employment of youth in Ukraine”, *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 12, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8432> (Accessed 19 January 2021).
6. Soboliev V. M. and Musiiuk I. O. (2020), “The Trends of Employment in the Digital Economy”, *Biznesinform*, vol. 10., pp. 143–148.
7. Tiutiunnykova S. V. and Romanika T. K. (2019), “Unstable Youth Employment under Conditions of the Digital Economy Domination”, *Molodyi vchenyi*, [Online], available at: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/5/54.pdf> (Accessed 19 January 2021).
8. The official site of National Institute for Strategic Studies (2014), “Global Trends and Problems of Education Development: Implications for Ukraine. Analytical note”, available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1537/> (Accessed 19 January 2021).
9. The official site of National Institute for Strategic Studies (2015), “Life-long education as a factor in human development. Analytical note”, available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1865/> (Accessed 19 January 2021).
10. Reed E. (2020), “Economic Shocks Definition and Examples”, available at: <https://www.finance.yahoo.com/news/economic-shocks-definition-examples-221454349.html> (Accessed 19 January 2021).
11. Shevchenko V. (2020), “Economic shocks of pandemic: major types and outcome”, *Prychornomors'ki ekonomichni studii*, vol. 56, pp. 21–27.
12. International Labor Organization (2020), “ILO Monitor COVID-19 and the world of work”, 2 ed., Geneva, 11 p., available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/dgreports/dcomm/documents/briefingnote/wcms_740877.pdf (Accessed 19 January 2021).
13. Shvandt G. and Vakhter von T. (2020), “The long shadow of a bad start”, *Finansy i razvitie*, December, pp. 16–18.
14. World Economic Forum (2020), “Global Social Mobility Index 2020”, available at: <https://www.weforum.org/reports/global-social-mobility-index-2020-why-economies-benefit-from-fixing-inequality>, (Accessed 19 January 2021).
15. The State Statistics Service of Ukraine (2020), “Unemployed population in 2020, by age group, sex and place of residence”/ Available at: <https://ukrstat.gov.ua> (Accessed 19 January 2021).

Стаття надійшла до редакції 20.01.2021 р.